

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

فهرست کتاب‌های مصور چاپ سنگی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

به کوشش

نسرین تونی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

۱۳۹۴

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه:	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
عنوان و نام پدیدآور:	فهرست کتاب های مصور چاپ سنگی سازمان اسناد و کتابخانه ملی / تألیف نسرین توئی.
مشخصات نشر:	تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری:	ج: ۱ دوره: ۲-۳۷۹-۴۴۶-۹۶۴-۹۷۸ ج ۱؛ ۸-۳۸۰-۴۴۶-۹۶۴-۹۷۸
شابک:	فینا
وضعیت فهرست نویسی:	کتابنامه.
یادداشت:	نماید.
یادداشت:	کتاب های چاپ سنگی - ایران - تهران - فهرست ها
موضوع:	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران - فهرست ها.
موضوع:	توئی، نسرين، ۱۳۲۹-
شناسه افزوده:	۱۳۹۲ اس ۹ الف / ۹۵۵ Z
رده بندی کنگره:	۰۱۶/۷۶۳۲۲
رده بندی دیویی:	۳۳۷۳۵۳۹
شماره کتابشناسی ملی:	

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

کتاب های چاپ سنگی

تألیف: نسرين توئی

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

شمارگان: ۵۰۰ نسخه / چاپ اول ۱۳۹۴

چاپ و صحافی: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

ناظر فنی: نصرت اله امیرآبادی

چاپ: مهدی ادیبی، آصف آصفی

طرح جلد، صفحه آرایي: علیرضا خورشیدی

بها: ۱۳۰۰۰ تومان

نشانی: تهران، بزرگراه شهید حقانی (غرب به شرق)،

بعد از ایستگاه مترو، بلوار کتابخانه ملی

تلفن فروشگاه: ۸۱۶۲۳۳۰۱-۸۱۶۲۳۳۱۵

وب گاه: www.nlai.ir

پست الکترونیک انتشارات: Publication@nlai.ir

فهرست مطالب

۷	سخن نخست
۹	مقدمه
	فصل اول: صنعت چاپ
۱۳	- تاریخچه پیدایش چاپ
۱۵	- صنعت چاپ در ایران قبل از قاجار
۱۸	- صنعت چاپ در دوره قاجار
۲۱	- تاریخ چاپ کتاب‌های چاپ سنگی مصور در ایران
۲۳	- شکل‌گیری سبک آثار تصویری کتاب‌های چاپ‌سنگی
۲۶	- شیوه تصویرگری در کتاب‌های چاپ‌سنگی
۲۷	- ویژگی‌های تصاویر کتاب‌های چاپ‌سنگی
۲۹	- تقسیم‌بندی موضوعی کتاب‌های مصور چاپ‌سنگی
۳۳	- معرفی نقاشان کتاب‌های مصور چاپ‌سنگی قرن ۱۳ ق. در ایران

۴۷	فصل دوم: فهرست کتاب‌های مصور چاپ‌سنگی قرن ۱۳ ق. موجود در
	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۱۶۱	منابع
۱۶۷	نمایه
۱۸۳	تصاویر

www.ketab.ir

به نام خداوند لوح و قلم

آنچه در این کتاب به فرهیختگان و علاقمندان تقدیم می‌شود، حاصل تلاش سرکار خانم نسرین تونی فهرست‌نگار و محقق کتابخانه ملی است، که با زحمت و پشتکار چندین ساله از کاربر روی کتاب‌های چاپ سنگی مصور گردآورده‌اند، امید که مورد استفاده فراوان پژوهندگان قرار گیرد.

این اثر، نخستین فهرست جامع در معرفی تعداد قابل توجهی از کتب چاپ سنگی مصور موجود در کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران است، که از دو جهت قابل توجه می‌باشد. نخست به دلیل معرفی کتاب‌های چاپ سنگی مصوری که تعداد زیادی از آنها نفیس و نایاب هستند، و دیگر به جهت فهرست‌نویسی استاندارد آنها براساس کاربرگه فهرست‌نویسی کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانه ملی.

چاپ فهرست حاضر، نخستین گام از آغاز چاپ جلد‌های دیگر این مجموعه است. با این امید که فهرست‌نگار گرانقدر آن در راستای معرفی نسخ بیشتر و معرفی نشده در این مجلد، غنای بیشتری به این اثر بخشد.

صدیقه سلطانی‌فر

تابستان ۱۳۹۳

مقدمه

صنعت چاپ به عنوان فرآیندی که زمینه ترویج اندیشه‌ها و تبادل و تکامل افکار را فراهم کرده است، سال‌ها پس از پیدایش آن، به ایران وارد شد. با این وجود، این تحول تاریخی در آغاز رویارویی جامعه‌ی سنتی ایران با دنیای مدرن دارای اهمیت فراوان است. بی شک ورود صنعت چاپ و به خصوص چاپ‌سنگی به ایران یکی از پایه‌های پیشرفت جامعه ایرانی، بویایی اجتماعی و سوادآموزی طبقات فرودست جامعه بود.

با ورود چاپ‌سنگی به ایران، کتاب‌های سنگی با اقبال عمومی روبه‌رو شد و به دنبال آن نسل جدیدی از نویسندگان، تصویرگران و خوشنویسان فن چاپ امکانات جدید را به خدمت گرفتند و در متن و نقوش کتاب‌های، فضای بصری و تعلیمی جدیدی را ارائه کردند. همان‌گونه که نسخه‌های خطی بستری مناسب برای تصویرگران و خوشنویسان بود، کتاب‌های چاپ‌سنگی نیز این ویژگی‌ها را حفظ کرده و امکان هنرنمایی هنرمندان در عرصه تصویرسازی، خوشنویسی و آرایش کتاب را فراهم آورد.

کتاب‌های مصور در ایران در جریان ورود صنعت چاپ، دستخوش تحولات بسیاری شد. پیش از ورود صنعت چاپ به کشور، نسخه‌های مصور همواره به سفارش دربار و یا افراد متمول جامعه، کتابت می‌شد. اما با استفاده از فن چاپ و بهره‌گیری از امکانات جدید، کتاب با بهایی مناسب در اختیار عموم قرار گرفت.

این امر نه تنها موجب تحول تصویرگری در کتاب‌ها شد، بلکه به ارتباط هر چه بیشتر میان نقاش و مردم منجر شد. به‌طوری که مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مردم جوامع مختلف، و از موضوعات اصلی کتاب‌های مصور بود. مردم جامعه به‌تدریج با شیوه زندگی و رفتارهای اجتماعی و سیاسی عصر جدید آشنا شدند و تنها راه نجات کشور از عقب ماندگی راه

تغییر در سنت‌های قدیمی دانستند.

هنرمندان قاجار با پیشینه‌ی عظیمی که از هنر کتاب‌آرایی داشتند به نوعی تصویرسازی و صفحه‌آرایی چاپی دست یافتند که گام‌های نخست هنر گرافیک و صفحه‌آرایی محسوب می‌شود. در این دوره آثار گوناگونی با مضامینی چون کتاب‌های عامیانه، کتاب‌های کلاسیک، منظومه‌های عاشقانه، کتب تاریخی و ... به‌وجود آمد که تمامی این تصاویر به نوعی دارای ویژگی‌های بصری هنر قاجار بودند.

بسیاری از این کتاب‌ها و یا مقالات دارای تصاویری بود که قشرهای مختلف جامعه با دیدن تصاویر خواندن مطالب آنها به روشنی متوجه اختلاف زندگی میان خود و مردم دیگر کشورها می‌شدند.

کتاب حاضر در دو فصل تدوین شده است؛ در فصل اول پیشینه‌ای تاریخی از صنعت چاپ سنگی و نیز کتاب‌های مصور دوره قاجار اعم از شیوه تصویرگری، ویژگی‌ها و تقسیم‌بندی موضوعی آورده شده است. و در فصل دوم، فهرست مجموعه‌ای از کتاب‌های چاپ سنگی مصور موجود در اداره کل کتاب‌های خطی و نادر سازمان اسناد و کتابخانه ملی گردآوری شده است. کتاب‌های چاپ سنگی این سازمان بالغ بر ۳۰۰۰۰ جلد است که کتاب مصور چاپ سنگی بخشی از این مجموعه را تشکیل می‌دهد و با توجه به خرید و فراهم‌آوری روزافزون این نسخ، بر تعداد آنها نیز افزوده خواهد شد.

نسرین تونی